

TAHİR BÜYÜKKÖRÜKÇÜ'YE GÖRE İDEAL BİR MÜSLÜMAN PORTRESİ OLARAK MEVLÂNÂ

Ahmet TANYILDIZ*

ÖZ

Merhum Tahir Büyükkörükçü (1926-2011) Konya'nın yetiştirdiği önemli din âlimlerinden olup Kapu Câmii'nde uzun yıllar sürdürdüğü vaaz ve sohbetleri ile meşhur olmuştur. 1950 yılında resmî olarak başladığı dinî faaliyetlerini ömrünün son dönemlerine kadar bilfiil sürdürmüştür. Medrese tahsilinin yanı sıra tasavvufî neşveden de istifade eden Büyükkörükçü, Nakşbendîliğin Hâlidîye kolundan Mahmut Sami Ramazanoğlu dergâhına bağlı olmakla birlikte Mevlânâ'nın 18. kuşak torunu olarak bilinen Mevlevî dedesi Osman Çelebi-zâde Sıdkı Çelebi'ye (1869-1962) de intisap edip ondan icazet almıştır. Vaizlik görevi sırasında Mesnevî'den sıklıkla istifade eden Büyükkörükçü *Hakiki Vecesiyle Mevlânâ ve Mesnevî* adlı bir kitap da telif etmiştir. Bu eseri başta olmak üzere çeşitli sohbet kayıtlarında ve hâtıralarında Mevlânâ'nın hâlis bir mümin ve kâmil bir Müslüman olduğunu defaatle vurgulamıştır.

Büyükkörükçü, Mevlânâ'nın ideal Müslüman profilini beş maddede hülasa eder: İlki Allâh'a sarsılmaz imanı; ikincisi Peygamberimize karşı noksansız itimadı ve bağlılığı; üçüncüsü Kur'ân-ı Kerîm'i hakikî rehber olarak görmesi; dördüncüsü zikir ve ibadetin zevkinde fani olması; beşincisi insanlığı gafletten uyandıracak rehberlik vazifesini üstlenmesi. Kaleme aldığı eserinde bu bakış açısıyla Mevlânâ'nın insân-ı kâmil ve hakikî Müslüman kimliğini değerlendiren Büyükkörükçü, imanun şartları, İslâm'ın şartları, ilim, ahlâk, edeb, sabır, şükür, takvâ, basiret, ilâhî aşk, zevk, ihlas

* Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Diyarbakır/TÜRKİYE, ahmettanyildiz@gmail.com

gibi hakikî Müslümanda bulunması gereken şartları Mesnevî ve diğer eserlerinden alıntılar yaparak değerlendirir. Bu çalışma kapsamında söz konusu eseri başta olmak üzere vaaz kayıtları ve hâtralarından hareketle Büyükkörükçü'nün Mevlânâ'nın ideal Müslüman portresiyle ilgili değerlendirmeleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ, İdeal Müslüman, Tahir Büyükkörükçü.

ABSTRACT

IN TAHİR BÜYÜKKÖRÜKÇÜ'S VIEW MEVLÂNÂ AS AN IDEAL MUSLIM PORTRAIT

Ahmet TANYILDIZ*

The late Tahir Büyükkörükçü (1926-2011) is one of the most important religious scholars of Konya and has been famous for many years of preaching and conversations in Kapu Mosque. He officially began his religious activities in 1950 and continued it actually until the last days of his life. Büyükkörükçü, who benefited from Sufism besides his Madrasah education, joined the Mahmut Sami Ramazanoğlu dervish lodge of the Naqshbandi branch and received his ratification from the Mawlawi sheikh Osman Çelebi-zâde Sıdkı Çelebi (1869-1962), known as Mawlana's 18th generation grandson. Büyükkörükçü, who frequently benefited from Mathnawi during his preacher duty, also compiled a book called *Hakiki Veçesiyle Mevlânâ ve Mesnevi*. He repeatedly emphasized that Mawlana is a true believer and an absolute Muslim in various chat records and especially in his work.

Büyükkörükçü resumes Mawlana's pattern of Muslim's five items: First have faith in God, second firm belief in prophet, third acceptance of Quran as a regal guide, fourth being ephemeral in pleasure of invocation and worship and the fifth undertaking the task of guidance of awakening humanity from the wool gathering. Büyükkörükçü evaluates Mawlana's perfect human beings and true Muslim identity with this viewpoint in his work such as the conditions of Islam, Islam, morality, science, propriety,

* Assoc. Dr., Dicle University, Faculty of Literature, Department of Turkish Language and Literature, Diyarbakır, TURKEY, ahmettanyildiz@gmail.com

patience, taqwa, prevision, divine love, fancy the conditions that must be found in Muslims by making quotations from Mathnawi and other works. Within the comprehension of this study, Büyükkörükçü's evaluations of Mawlana's idealistic Muslim portraits will be discussed, starting from his preaching records and his memories.

Keywords: Mawlana, Ideal Muslim, Tahir Büyükkörükçü.

Giriş

XIII. asırdan bu yana manevî rehberliği ile irfân dünyamızı ışıtan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 1273) Osmanlı Devleti'nin hükümrân olduğu coğrafyalarda, eserleriyle ve kendisinden sonra tesis edilen Mevlevîlik vasıtasıyla etkili olmuş bir şahsiyettir. Mevlânâ Hazretleri farklı meşrep ve mesleklere mensup şahsiyetler üzerinde tesirli olmuş, tasavvufî neşveden behre almış birbirinden farklı kabiliyet ve fıtrattaki kişileri, eserleri ve fikirleriyle beslemiştir. Devlet ve toplum hayatında din ve dine ait maddî-manevî unsurların yeni bir mecraya sürüklendiği, buna bağlı olarak tasavvufî geleneğin de toplum hayatındaki yerinin değiştiği bir evrede, yani Cumhuriyetin ilk döneminde Mevlevîlik de söz konusu değişim ve dönüşümden nasibini almış olmasına rağmen etkinliğini muhafaza etmeyi ve kültürel birikimini günümüze aktarmayı başarmıştır. Günümüzde bu etkinlik başta Türkiye olmak üzere dünyanın muhtelif yerlerinde artarak devam etmektedir.

Osmanlı Devleti'nin yıkıldığı ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin henüz filizlendiği bir dönemde dünyaya gelen ve son döneme kadar yani neredeyse günümüze kadarki tüm Cumhuriyet tarihi boyunca dinî irşat ve tedrisat ile meşgul olup 2011'de vefat eden Tahir Büyükkörükçü de gördüğü eğitim ve tasavvufî meşrep açısından farklı gelenekten gelmesine rağmen Mevlânâ'nın manevî rehberliğinden istifade eden şahsiyetlerden biridir.¹ Bu çalışmada merhum Tahir Büyükkörükçü'nün Mevlânâ Hazretleri'ni hakîkî bir Müslüman olarak hangi esaslarla değerlendirdiğini ele alacağız. Buna geçmeden evvel Büyükkörükçü'nün Mevlânâ ve Mevlevîlik ile olan münasebetine temas etmek yerinde olacaktır.

¹ Konya'nın manevî mimarlarından biri olarak tavsif edilen Sultânü'l-Vâizîn Tahir Büyükkörükçü'nün biyografisi ve kâmil şahsiyeti üzerine hazırlanan doyurucu bilgiler için Bekir Şahin'in Yeni Konya Gazetesi'nde yazı dizisi olarak yayımlanan "Sultânü'l-Vâizîn Tahir Büyükkörükçü" (8-17 Mart 2017) başlıklı titiz çalışmasına bakılabilir.

1. Büyükkörükçü ve Mevlânâ

Tahir Büyükkörükçü müftülük ve vaizlik vazifelerinin nüvesi olacak şekilde küçük yaşlarından itibaren malum medrese ilimlerine başlamış; Hacı İsa Rûhî (Bolay) Efendi, Hacı Veyis-zâde Mustafa Efendi ve Hacı Haydar Efendi'den ders almıştır. Hâkî Efendi'den ayrıca Farsça tahsil eden Büyükkörükçü, askerlikten sonra hâfızlığını da ikmâl etmiştir.

Konya basınından Recep Öğütçü'nün ifadesiyle Konya denince akla gelen ilk üç isimden biri olan Büyükkörükçü'nün tasavvufa ve hususi olarak Mevlânâ'yla münasebeti dikkate şayandır. Yirmili yaşlarda tasavvufa meyletmiş, Nakşbendî şeyhlerinden Mahmud Sâmi Ramazanoğlu'na (1892-1984) intisap etmiştir. Burdur'da görev yaparken onun ders vekilliği görevini de üstlenmiştir.² Bununla birlikte Mevlânâ'nın 18. kuşak torunu olarak bilinen Mevlevî dedesi Osman Çelebi-zâde Sıdkı Çelebi'den (1869-1962) icazet alarak Mevlevî neşvesinden de istifade etmiştir. Oğlu Abdurrahman Büyükkörükçü bu hususu şöyle ifade eder: *"Âşıklar sultânı Hazreti Pîr'in aşk yolu onun da yolu idi. Zira Nakşî olduğu gibi aynı zamanda Mevlevî idi. O da Mevlânâ gibi Kur'ân'ın kölesi, Muhammed Muhtâr'ın yolunun tozu idi, toprağı idi."*³

Büyükkörükçü'yü diğer müftü ve vaizlerden ayıran başlıca vasıfların başında, ilmî ve dinî şahsiyetinin tasavvufî neşveyle harmanlanmış olması gelmektedir. Ayrıca başta Mevlânâ olmak üzere, Sa'dî-i Şirâzî, Nâbî, Şeyh Gâlib, Mehmed Âkif, Muhammed İkbâl, Necip Fazıl Kısakürek, Ali Ulvi Kurucu gibi Doğu edebiyatlarının usta şâir ve nâsirlerinden istifade eden Büyükkörükçü, vaaz ve sohbetlerinde mütemadiyen bu şahsiyetlerden beyit ve parçalar terennüm etmiştir. Merhum Ali Ulvi Kurucu, hâtırâtında Büyükkörükçü'nün bu hususiyetini şöyle dile getirir: *"Tahir Büyükkörükçü Bey, Konya'da Kapu Camii'nde Cuma namazlarından önce vaaz ediyordu. Baktım vaazlarında benim şiirlerimden beyitler okuyor (...) Vaazlarında Mesnevî'yi kürsüye getirmişti. Bilhassa asrımızın Mesnevî'sini yazan Mehmed Âkif'ten, Safâhât'tan güzel şiirler okuyordu (...) Tahir Efendi'nin ilmi olduğu kadar tasavvuf tarafı da vardır. Nakşî'dir Sami Efendi Hazretlerine bağlıdır. Şaibesiz, pürüzsüz bir tasavvuf anlayışı vardır. Derslerinde hem şeriat hem hakikat hem de cihad ruhunun canlandığını görürdünüz. Kendi cehdi ve gayretiyle Farsçayı da öğrenmişti. Mesnevî'yi aslından okuyup hazmetmişti. Mevlânâ Hazretleri üzerine eserler*

² Bekir Şahin, "Sultânü'l-Vâizîn Tahir Büyükkörükçü", Bölüm 3, s. 19.

³ Abdurrahman Büyükkörükçü, "Dudaklarım Rasûlullâh'ın Eşiğinde", *Altınoluk Dergisi*, S 302, Nisan 2011, s. 44.

kaleme aldı. Vaazlarında âyet-i kerime ve hadîs-i şeriflerden mevzular açıklarken Mesnevî'den, Şair İkbâl'den, Mehmed Âkîf'ten parçalar okur, misaller getirirdi. Vaazları çok çekici ve doyurucu olurdu.”⁴

Sanat ve edebiyat yönünden beslendiği kaynakları yukarıda sıralanan Büyükkörükçü'nün gönül dünyasında Mevlânâ'nın müstesna bir yeri vardır.

Tanıklıkların ışığında Mevlânâ'nın Mesnevî'sine ayrı bir aşkla bağlı olduğunu anladığımız Büyükkörükçü, sohbet ve vaazlarında bu güzide esere sıkça atıfta bulunmuştur. Bekir Şahin bu hususu ilgili yazısının farklı kısımlarında şöyle aktarmaktadır: “Sohbetlerinde muhakkak Mesnevî'ye temas eder. Önce Farsça bir beyit okur, ardından açıklamasını yapar. Her daim lezzetli, tatlı, sade ve narin bir üslubu vardır (...) Mevlânâ hayranıydı ve binlerce Mesnevî beytini vaazlarında ezbere okurdu (...) Tasavvuf hareketlerinden bahseder, gençlere sufi klasiklerini okumalarını tavsiye ederdi”⁵

- Mevlânâ'yı Anlatma Sebebi

Tahir Büyükkörükçü'nün Mevlânâ'ya ilgisi sadece sohbet ve vaazlarıyla sınırlı değildir. Mesnevî'nin irfan pınarından istifade ile kaleme aldığı eserleri de vardır. Bunlardan ilki Mevlânâ'yı sahih olarak tanıma ve tanıtmaya amacı güden *Hakiki Vechesiyle Mevlânâ ve Mesnevî*⁶, diğeri ise *Mevlânâ ve Mesnevî Gözüyle Peygamber Efendimiz*⁷ adlı eseridir. Bu kısımda hususiyetle ilk kitabı esas alarak Büyükkörükçü'nün dünyasındaki ideal Müslüman Mevlânâ'yı değerlendirmeye çalışacağız.

Büyükkörükçü, Mevlânâ gibi tesiri çağlar aşan bir şahsiyeti çeşitli yönleriyle birçok kişinin değerlendirdiğinin farkındadır. Büyükkörükçü'ye göre herkes bir şekilde Mevlânâ'dan bahsetmiş ama kimileri bu büyük İslâm velisini, sinsi emellerine alet etmek sevdasına bile düşmüşlerdir. Bu sebeple Mevlânâ'nın hakikî vechesinin bilinmesi ve tanıtılması gerekir (s. 9). Onun ilâhî, dinî ve Muhammedî vechesinin hakkıyla bilinip şimdiye pek

⁴ M. Ertuğrul Düzdağ, *Üstad Ali Ulvi Kurucu-Hatıralar*, C 3, Kaynak Yayınları, İstanbul 2015, s. 357-358.

⁵ Bekir Şahin, “Sultânü'l-Vâizin Tahir Büyükkörükçü”, Bölüm 4, s. 15.

⁶ Tahir Büyükkörükçü, *Hakiki Vechesiyle Mevlânâ ve Mesnevî*, Bedir Yayınevi, İstanbul 2016. (Bu eserin ilk baskısı Ülkü Basımevi tarafından 1959 yılında yapılmıştır.)

⁷ Tahir Büyükkörükçü, *Mevlânâ ve Mesnevî Gözüyle Peygamber Efendimiz*, Çağaloğlu Yayınları, İstanbul 1963.

bahsedilmeyen hakikat-i hâlinin gün ışığına çıkarılması elzemdir (s. 17). Büyükkörükçü bu hususta Mevlevîliğin nişanesi hâline gelmiş olan semâ' konusunu misal olarak verir ve Mevlânâ'nın ilâhî aşk cezbesiyle yanarken girdiği hâletlerin ve semâ' etmesinin, gayr-ı irâdî ve cezbe-i Rabbânî ile husûle geldiğini söyler. Ona göre bu kudsi hâli taklit ederek âdet hâline getirmekte menfaat olmadığı gibi mahzurları da olabilir. Esasen bizlere bütün zararın ruhsuz taklitçilikten geldiğini ve Mevlânâ'nın o gün yaptığı semâ' ile günümüzdeki raks arasında bir münasebetin bulunmadığını belirtir (s. 33).

İnsanların Mevlânâ'ya üç farklı tarzda baktığını ifade eden Büyükkörükçü, onu ifrat derecesinde sevip her şeyden ve herkesten daha üstün tutmanın veya tam zıt şekilde onu her fırsatta tenkit edip haset, kin ve buğzla nefret etmenin zararlı olduğunu söyler. Doğru olan, Mevlânâ'yı itidal ile kalben sevmek, mi'yâr-ı şerîati elden bırakmadan Hak rızası için ona ve diğer velîlere hürmet etmek; onların amel, ahlâk, ibadet, edeb ve irfânlarından müstefid olmaktır (s. 36-41).

Büyükkörükçü, Allâh'ın has ve öz kulu olarak nitelediği Mevlânâ'yı kimilerinin şeriaten uzak tuttuğunu ve dinden tenzih etmeye çalıştığını belirterek onun bütün eserlerinin baştanbaşa din ve İslâm'ın esas umdeleri ve hükümleri, ibadet, tâat, tövbe ve ittikâya dair emirlerle dopdolu olduğunu vurgular (s. 49-50). Bu sebeple Mevlânâ'ya intisap etmekle övünüp namazı, orucu, zikri, fikri ve hattâ şeriatî bir tarafa bırakıp vazife-i ubudiyeti külliye ihmâl edenleri uyararak ameli olmayana nesebinin veya mensubiyetinin fayda sağlamayacağını hatırlatır (s. 54.)

- Mevlânâ'yı Tavsif Etme Şekli

Eserlerinde ve sohbet kayıtlarında Mevlânâ'yı tazimkâr ifadelerle anan Büyükkörükçü, ilgi çekici sıfatlar kullanır. Bu tavsiflerde Mevlânâ'nın imânî ve ahlâkî yönü, coşkun fıtratı ve ilâhî aşkı öne çıkar. Büyükkörükçü, Mevlânâ'nın diğer veliyullâh arasında temâyüz ettiği yegâne vasfının aşk olduğunu, onun serâpâ âşık olduğunu belirterek (s. 33) Peygamber Efendimiz'in has bahçesinde açılmış çiçekler arasında onun da bir gül olduğunu ifade eder (s. 35). Mevlânâ hakkında kullandığı sıfatları şöyle sıralamak mümkündür: *Aşk ve irfân bahçemizin şâh gülü, Efendimiz'in has bahçesinde açılmış gül, Allâh'ın has ve öz kulu, Cenâb-ı Mevlânâ, âşıklar sultânı, velîler zincirinin altın halkası, serâpâ âşık, aşk eri, ömrünü aşk, muhabbet, vecd ve ibadetlerle geçiren âşıklar sultanı, ârifler serdarı vb.*

2. İdeal Bir Müslüman Olarak Mevlânâ

Tahir Büyükkörükçü'nün Mevlânâ'ya yaklaşımı tasavvufi gelenekteki bakış açısından ayrı değildir, ancak birçok yerde ısrarla üzerinde durduğu husus, Mevlânâ'nın ilmî, irfânî ve amelî yönden kâmil bir insan olup ilâhî aşk cezbeleriyle kullukta zirveye ulaşmış olmasıdır. Ona göre Mevlânâ tefsîr, hadîs, fıkıh, usûl ve kavâide tamamen vâkîf; Kitâb ve Sünnet'le amelden kıl kadar ayrılmayan kudretli bir ilim adamıdır (s. 27). Büyükkörükçü bir cümle ile özetlediği bu hususiyetleri eseri boyunca izah edip Mesnevî'den örneklerle zenginleştirir. Bu doğrultuda Büyükkörükçü'nün Mevlânâ'yı hakikî bir mümin ve kâmil bir Müslüman olarak hangi ölçülere göre tavsif ettiğini şu şekilde değerlendirebiliriz:

- Mevlânâ, Allâh'a Hakikî Şekilde Kulluk Yapan Bir İnsân-ı Kâmildir

Mevlânâ'nın, Allâh'a karşı fütursuz bir iman ve teslimiyeti; sonsuz bir aşk ve muhabbeti vardır. Onun tek ilham kaynağı Allah yolunun yolcusu olmaktır. Esas gaye O'nu sevmek, O'nu övmek, O'nun aşkıyla pervane kesilmek, O'na imanla ermektir. Mevlânâ'nın Mesnevî'si bir vahdet dükkânıdır. Onda Allah'tan gayri ne görürsen; o puttur. Ebedî kurtuluş çaresi lokmadan ve puttan değil O'ndandır.⁸ Allâh'a iman ve sevgi, sabredilemeyen bir nimet; O'nun aşkı maddî ve manevî bütün dertlerin devasıdır. O'nun yolunda çekilen çile ve meşakkatler bir nevi zevk ve gıdadır. O'nun sevgisinden bir nefes bile uzaklaşmak günahların en büyüğüdür (s. 10-11).

Mevlânâ, dünyâ hayatının her aşamasında Allâh'a bağlı olmayı tavsiye ederken, helal rızık peşinde koşarken bile asıl rızık verenin Allâh olduğunu unutmamak gerektiğini belirtir.⁹

⁸ Büyükkörükçü burada Mesnevî'deki şu beyte atıfta bulunur:

*Mesnevî-i mâ dükkân-ı vahdet est
Gayr-ı vâhid her çi bînî ân büt est*

"Bizim Mesnevî'miz vahdet dükkânıdır. Vâhid'den gayri her ne görürsen o bir puttur." Mesnevî, C VI, s. 304, b. 1550. (Bu çalışmada Mesnevî beyitlerinin numarası Amil Çelebioğlu tarafından neşre hazırlanan *Süleyman Nahîfi Tercümesi*'ndeki düzene göredir.)

⁹ Büyükkörükçü burada Mesnevî'deki şu beyte atıfta bulunur:

*Ez-Hudâyet çâre hest ez-kût nî
Çâre hest ez-dîn ve'z-tâğût nî*

"Çâre Allâh'tandır, rızıktan değil. Çâre dindendir, şeytan ve tâğûtta değil." Mesnevî, C II, s. 658, b. 3103.

Mevlânâ, Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetiyle ilâhî aşkın sırlarına eren, duâ ve niyâz dilekçeleriyle O'nun dergâhına varmak isteyen bir kuldur. O geceleri mihrap önünde fitili kesilmiş mumlar gibi gözyaşı döküp şevk ve taleple niyaz eden bir kuldur. Hedefinde yücelere ulaşma ümidi vardır.¹⁰

- **Mevlânâ, Peygamber Efendimiz'e Tam Ma'nâsıyla İtaat Eden Bir Velîdir**

Mevlânâ'nın Peygamber Efendimiz'e karşı noksansız itimat ve ağıllığı olduğunu, O'nun nurlu yolunda kemâle erdiğini belirten Büyükkörükçü, eserlerinde ve sohbetlerinde sıklıkla şu rubâisine müracât eder:

*Men bende-i Kur'ânem eger cân dârem
Men hâk-i reh-i Muhammed Muhtârem
Eger nakl kuned cüz in kes ez-güftârem
Bîzârem ez-û ve'z-ân suhan bîzârem*

"Ben, bu cânı taşıdığım sürece Kur'ân'ın kölesiyim. Ben Muhammed-i Muhtâr'ın yolunun toprağıyım. Eğer biri sözlerimden bunun dışında bir şey naklederse ondan da bîzârım, o sözden de bîzârım."

Mevlânâ, aklını ve ruhunu Hz. Muhammed'in yolunda kurban eden bir âşıktır.¹¹ Her fırsatta kendisini o sevgililer sevgilisinin diyarına atar, her şeyini O'na feda eder. Yürüyüşünde O'nun vakarı, seslenişinde O'nun belâgati, yaşayışında O'nun tevâzu ve sadeliği, muâşeretinde O'nun iffet ve nezâketi, yüzünde O'nun tebessümü ve başında O'na ümmet olmanın şeref tâcını taşır (s. 12).

Büyükkörükçü, Mevlânâ'nın;

*Işk est tarîk-ı râh-ı Peygamber-i mâ
Mâ zâde-i ışkîm, ışk est mâder-i mâ*

¹⁰ Büyükkörükçü burada Mesnevî'deki şu beyte atıfta bulunur:

*Eşk mî-bâr u hemî-sûz ez-taleb
Hemçü şem'-i ser-bürîde cümle şeb*

"Başı kesilmiş mum gibi, işin tüm gece bu taleple ağlamak ve yanmak olsun." Mesnevî, C V, s. 342, b. 1737.

¹¹ Büyükkörükçü burada Mesnevî'deki şu beyte atıfta bulunur:

*Akl kurbân kun be-pîş-i Mustafâ
Hasbiyellâh gû ki Allâhum kefâ*

"Akl Hz. Mustafâ'nın önünde kurbân et, Hasbiyellâh de, zira kula Allâh yeter." Mesnevî, C IV, s. 286, b. 1429.

“Bizim Peygamberimizin yolu, aşk tarîküdür. Biz aşk-zâdeyiz, aşk bizim annemizdir.” şiirini Peygamberimiz’in sevgisi vechesiyle şerh ederek şöyle der: Onun diğer evliyâullâh arasında temâyüz ettiği yegâne vasfı da budur. Âşıktır ve hatta serâpâ âşıktır. Âlem-i insâniyete aşkın hakikî ma’nâsını lâyıkk-ı vech ile getiren Mevlânâ’dır. Onun bu mazhariyeti ve ilâhî aşk yolunda verdiği eserler, İslâm ve Müslümanlar için şükârâna değer bir nimet-i Rabbânîdir. Hazret-i Muhammed’in (sav) kerem-i kânından ve deryâ-yı irfânından aldığı feyzle Mevlânâ şimdiye kadar beşeriyetin yoluna ışık tuttuğu gibi kıyamete kadar da tutacaktır (s. 33-34).

- **Mevlânâ, Kur’ân-ı Kerîm’i Şahsı ve Müntesipleri İçin Hayat Rehberi Hâline Getirmiş Bir Mümindir**

Küçük yaşından itibaren dinî ilimlerde tebahhur eden Mevlânâ, tüm ömrü boyunca Kur’ân-ı Kerîm’i başucunda tutmuş, onu kendisi ve müntesipleri için hayat rehberi olarak tanımlamış gerçek bir mümindir. Bu sebeple pek meşhur olmuş rubâisinde ‘yaşadığı sürece Kur’ân’ın kölesi olduğunu ve bunun dışında kendisine atfedilen şeylerden şikâyetçi olduğunu’ ikrar etmiştir.

Eserleri arasında coşkun fitratını en güzel şekilde yansıtan Mesnevî’si, kendi ifadesiyle *mağz-ı Kur’ân*, yani Kur’ân’ın özüdür. Bu kitap, dînin usullerinden birisi, Kur’ân’ın hakikat sınırlarını keşfeden bir keşşaftır.¹² Mesnevî bir şeyin değil, her şeyin kitabıdır. Çünkü istinatgâhı Hazreti Kur’ân’dır. İlhamını Hak’tan, feyzini Habîb-i Kibriyâ’dan alır. Yüzlerce âyet ve hadîsin hakiki ma’nâ ve esrârını keşfeder (s. 60).

Bu hususta Büyükkörükçü’nün sıkça müracaat ettiği Mevlânâ’nın bir şiiri de şöyledir:

*Âdemî-zâde eger bî-edeb est âdem nîst
Fark der-cism-i benî âdem ü hayvân edeb est
Çeşm bü’ğşâ vü bü-bin cümle kelâmullâhrâ
Âyet âyet hemeğî ma’nâ-yı Kur’ân edeb est*

“İnsanoğlunun edepten nasibi yoksa insan değildir. Zira insanoğlu ile hayvan arasındaki fark edeptir. Gözünü aç ve bütün Kelâmullâh’a bak. Kur’ân’ın ma’nâsı ayet ayet tümüyle edeptir.”

¹² Mesnevî-i Şerîf’in mukaddimesinde geçen bu kavramların ayrıntısı için bk. Mesnevî, C I, s. 54-55, Dîbâce.

Büyükkörükçü, Mevlânâ'nın Kur'ân ahlâkıyla amel ettiğini, onu düstûr-ı hakikat bilerek her hâl ve amelini ona uydurmaya çalışan, dünya ve ahirete dair bütün işlerinde onun hükümlerinden ayrılmayan bir velî olduğunu belirtir (s. 10). Zira Mevlânâ'ya göre Kur'ân ile dolu olan bir sandık (gönül), boş bir sandıktan iyidir. Boş bir sandık da içi fare ve yılanlarla dolu olan bir sandıktan daha iyidir.¹³ Bu sebeple kişinin sandığını Kur'ân ile doldurması icap eder.

Büyükkörükçü bu hususla ilgili olarak başka bir yerde velî kulların Hak nuru ile beslendiğini belirterek bunların Kur'ân-ı Kerîm'in sırrına mazhar olduklarını belirtir ve Mesnevî'deki şu beyte yer verir:

Her ki kâh u cev hored kurbân şeved
Her ki nûr-ı Hak hored Kur'ân şeved

*"Her kim saman ve arpa yerse kurban (edilecek bir hayvan) olur. Her kim de Hakk'ın nuru olursa Kur'ân olur."*¹⁴

Mevlânâ'ya göre beşeriyeti arzu edilen medeniyet ve fazilet şahikasına çıkaracak ve istenilen huzura kavuşturacak yegâne düstur Kur'ân-ı Kerîm'dir. Yûsuf misali kuyuya düşen insanoğlunu bu muzlim kuyudan çıkarıp aydınlığa çıkaracak yegâne çare hablullâh olan Kur'ân-ı Kerîm'e sınımsız sarılmaktır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'in her âyeti âleme nur ve rahmet saçar, gönüllere hayat bahşeder (s. 12-13). Büyükkörükçü konuyla ilgili olarak bir beytin şerhinde Mevlânâ'yı şöyle konuşturur: *"Eğer âlemde hüsn-i nizâm, yaşayışınızda intizam istiyorsanız, kâinata sebab-i necât olarak gönderilen dîn-i İslâm ve hükm-i Kur'ân'a sarılmız ve bunda da acele ediniz. Yoksa vakit geçmek, hidayet güneşi gurûb etmek üzeredir (s. 138)."*¹⁵

Ona göre beşeriyetin saadet ve selameti ve varmak istediği zirve-i kemâl; âlemin nizam ve intizamı ancak İslâm ve Kur'ân'a sarılmak ve onun dediklerini noksansız yapmakla mümkün olacaktır. İnsanlığı ahlâk ve faziletin son payesine ve gayesine yetiştirmenin en kısa yolu, bu muazzam din (İslâm) ve mukaddes kitaptan (Kur'ân-ı Kerîm) feyz almakla tahakkuk

¹³ Mesnevî'deki ilgili beyitler için bk. Mesnevî, C III, s. 270, b. 1403-1404.

¹⁴ Bk. Mesnevî, C V, s. 486, b. 2487.

¹⁵ Büyükkörükçü burada Mesnevî'deki şu beyte atıfta bulunur:

Yûsufâ âmed resen der-zen du dest
Ez-resen gâfil me-şev bî-geh şudest

"Ey Yûsuf, ip geldi, onu iki elinle sıkıca tut. Ondan gâfil olma ki vakit geçmek üzeredir." Mesnevî, C II, s. 280, b. 1290.

edecektir. Bunların dışında saadet ve selamet, fazilet ve medeniyet aramak, muhâli temenniden ileri geçemez (s. 140).

- **Mevlânâ, Ahlâkıyla Çevresindekilere Rehber Olan İdeal Bir İnsandır**

Büyükkörükçü Mevlânâ'nın ahlâkî yönünü sitayişle anlatır. Ona göre Mevlânâ mütevazı ve halim tabiatlı, kendisine karşı yapılan fenalıkları çabuk affeden, etrafı ile daima hoş geçinen ve aleyhtarlarına karşı dahi lütufla muamele eden bir şahsiyettir. Yanında bulunan kişileri zâhirlerine göre değil, amel ve itikatlarına göre kıymetlendiren; alayışi ve tantanayı hiç sevmeyen, vardığı yerlerde halkın el, etek öpmesinden sıkılan bir karaktere sahiptir (s. 43). O her hâlinde ulvi tabiatlı ve dünyevî makam sahiplerine karşı da müstağni duran izzet sahibi bir insandır (s. 45). Çocukları ve fakirleri pek seven, ehl-i masiyete merhametle muamele edip onları içinde buldukları ibtilâlardan halâs etmeye çalışan gönül ehli bir kimsedir (s. 52).

Mevlânâ yakınında bulunan insanları küfürden ve ahlaksızlıktan men etmiş, *'küfrün ve masiyetin kokusu Rey'den Şam'a gelir. Belki semâlara çıkararak meleklerin dimağını tahriş eder.'* diyerek insanoğlunu inkâr ve gûnahtan tahzîr etmiştir. *'Ehl-i dîn ile ehl-i kîni ayırt et, hak ve hakikatın yanında olanlarla otur.'* demiş; fazilet-perestlik, küstahlık ve ten-perverlikten geçip güzel ahlâklı olmayı ve dîn yolunda hizmet etmeyi tavsiye etmiştir (s. 15).

Büyükkörükçü'ye göre Mevlânâ'yı kâmil bir mümin kılan vasıflarından biri de zühd ve takvâsıdır: *Mevlânâ çok riyazet yapar, bazen günlerce bir şey yemez, pek az uyurdu. Allâh'ı zikir ve O'na ibadet en büyük zevki ve meşguliyeti idi. Etrafında toplanan bütün ihvân ve müridânını zühd ve takvâyâ ve şeriatle amele teşvik eder, onlara zaman zaman nasihatle bulunurdu* (s. 53).

- **Mevlânâ, Devrinin İlimleriyle Mücehhez ve İlmiyle Âmil Bir İlim Adamıdır**

Mevlânâ sıradan bir hoca veya tarikat pîri değildir. Evvelâ medrese ilimlerini tahsil eden, daha sonra müderrislik yapan bir ilim adamıdır. O, hayatının bir kısmını ilim öğrenmeye ve öğretmeye, bir kısmını da irfân tahsiline ve ehl-i irfân yetiştirmeye tahsis ederek İslâm dinine hizmet etmiştir (s. 14-15). Mevlânâ, insanoğlunun Cenâb-ı Hakk'ın ta'lîmiyle öğrendiği ilim sayesinde bütün âlemleri aydınlattığını, âlemlerin kalıp, ilmin ise ruh ve cân olduğunu ifade etmiştir (s. 143).

Büyükkörükçü, Mevlânâ için esas mühim olan ilmin, Allah katında

muteber olan ilimler olduğunu vurgular. Ona göre ilim elde ettikten sonraki aşama o ilimle amel etmektir. Sözdən ibaret olan ilim cansızdır. İlâhî ve nâfi' ilimler ise ruha gıda, câna safâ ve kalbe ziyâdır. Bu yüzdendir ki Mevlânâ ilmiyle âmil olan kişileri takdir eder ve şöyle der: *Gönül ehlinin ilmi onlara hamallık eder, ten ehli ilmîne hamallık eder.*¹⁶ Sadece zâhire ve dünyaya bakan bir ilim fayda yerine zarar getirir. Zira kalıpta bulunan ilim sahibine bâr, kalpte bulunan ilim ise sahibine yârdır.¹⁷

Sonuç Yerine

Tahir Büyükkörükçü sadece kaleme aldığı eserlerle değil, katıldığı konferans ve sohbetlerde, cami kürsüsündeki vaaz ve nasihatlerinde, okul ve medreselerdeki ders halkalarında, yani her mecra ve makamda Mevlânâ'nın şahsiyetinden bahsetmiş, Mesnevî'den beyitler okumuş ve şerh etmiştir. Bu tarzının karakteristik bir örneği olarak Büyükkörükçü'nün, cami kürsüsünde gerçekleştirdiği bir sohbetinde Mevlânâ'nın manevî şahsiyeti hakkındaki ifadelerini bu çalışmanın sonuç kısmı yerine kaydetmek istiyoruz:¹⁸

“Hocam bu huyundan bir türlü vazgeçmiyorsun. Derslerinde hep Muhyiddîn-i Arabî, Mevlânâ deyip duruyorsun. Dostlarımdan birinin bürosuna yirmi yaşlarında bir yumurcak geliyor. Mevlânâ müşriktir diyor, Muhyiddîn-i Arabî kâfirdir diyor, Yunus Emre zındıktır diyor. Mesnevî için ağza alınmayacak tuhaf tuhaf şeyler söylüyor.

Ben de, Rabbim bizi affet diyorum. Şu kadarını söyleyeyim: Dünyada lügat kitaplarında adiliği ifade eden ne kadar kelime varsa bu çocuk için hepsini söylesem az gelir. Çünkü Türkiye’imizde asırlar boyu, Selçuklu devrinden beri bütün ulemâ Mevlânâ ve Mesnevî hayranıdır. Bilemeyen bazı iyi niyete dayalı istisnaları olabilir.

İran ulemâsı hayranıdır. Kütüphanemdeki Mesnevî yirmi altı bin ebyât, Dîvân-ı Kebîr kırk sekiz bin ebyâttir. İran üç cilt olarak bastırılmış. Pakistan ulemâsı

¹⁶ Mesnevî'deki beyit şu şekildedir:

*İlmhâ-yı ehl-i dil hammâlişân
İlmhâ-yı ehl-i ten ahmâlişân* Mesnevî, C I, s. 826, b. 3552.

¹⁷ Büyükkörükçü'nün bu husustaki daha ayrıntılı yorumları için bk. aynı eser s. 143-152.

¹⁸ Bu kısımda yer verilen ifadeler Tahir Büyükkörükçü'nün Cuma vaazında yaptığı dersin görüntülerinin deşifre edilmiş metnidir. Ders kayıtları yazıya aktarılırken özden sapmayacak şekilde kimi ifadelerde takdim-tehir yapılmış, konuşma üslubu barındıran bazı ifadeler yazı diline uyarlanmıştır. Sohbet esnasında okuduğu Farsça ve Arapça manzumelerin tercümesi de yine Büyükkörükçü'nün bizzat çevirdiği şekliyledir. Kon TV'de yayınlanan bu dersin görüntülü kaydı için bk. <https://www.youtube.com/watch?v=IWMi1YbBlvg>.

asırlardır (Mevlânâ'yı) dilinden düşürmez. Ziyâulhak geldiği zaman Konya'ya kadar gelip Mevlânâ'yı ziyaret etti. Yüz milyonun devlet başkanı Mevlânâ'nın gümüş eşliğini öpercesine hürmetle durup Fâtiha okudu. Hint âlimleri, Afganistan âlimleri onun hayranıdır.

Herat'taki dev ilim adamı, zülcenâheyn yani hem ilmin şahikası hem de tasavvufta gününün zirvesi, Osmanlı devrinde altı yüz sene medreselerde kitapları okutulan Molla Câmî -Türkiye'deki medreselerin ilim yolu Herat'tan, Molla Câmî'den de geçiyor- Mevlânâ'mızın vefatından sonra Konya'mıza kadar gelmiş, kabrinin üzerine yanak koyarak gözyaşlarıyla Fâtiha okumuş. Elli beyitlik mersiyesi var. Mesnevî şârihi, Ankara valisi Abidin Paşa, bu mersiyeği şerhin ön kapağına koymuş. Bir dörtlük:

Ân Ferîdûn-ı cihân-ı ma'nevî
Bes buved burhân-ı kadreş Mesnevî
Men çi gûyem vasf-ı ân âlî-cenâb
Nîst Peygamber velî dâred kitâb

"Manevî cihânın büyük sultanı, onun yüce kadrine Mesnevî eser olarak kâfidir. Saltanat-ı manevîsi ilim âlemine Mesnevî'si kâfidir. Peygamber değil, Allah dostu velîdir ama kitap sahibidir. Yani eser sahibidir."

Evet, Mecâlis-i Seb'a'sıyla, Fîhi Mâ Fih'iyle, Dîvân-ı Kebîr'iyle, Mektûbât'ıyla ve Mesnevî'siyle...

Mesnevî'si için şöyle diyor:

Mesnevî-i mâ dükkân-ı vahdet est
Gayr-ı vâhid her çi bînî ân büt est

Yani 'Bizim Mesnevî'miz vahdet dükkânıdır. Bir şeyden bahsetmek ister, o da Hazreti Allâh'tır.' diyor. 'O'ndan başka ne görürsen puttur, kır.' diyor.

'Hah Hocam yahu, işte onun için itiraz ediyoruz. Mesnevî'de yüz kızartıcı bazı hikâyeler var. Onlara şiddetle muhalifiz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin şahsına yakışmayan acayip acayip hikâyeler.' Âh, şu saatlere Rabbim bir bereket verse de şu dersim bir yirmi dört saat olsa... Ben size Mesnevî'nin o hikâyelerinden de bir bahsetsem, misâl versem. 'Hocam ne olur, bugün ders kalırsa kalsın! Bunların itiraz ettiği o hikâyelerden bir tanesini söyle bize.' Peki, söylüyorum hadi. Ders bugün kaldı gitti.

Yalnız Mesnevî için Molla Câmî'miz ta Herat'tan seslenerek Arapça şöyle diyor:

İnnenî ebsartu fî-nevmi'r-Resûl
Fî-yedeyhi'l-Mesnevî ve huve yekûl
Sunnifet kutbun kesîru'l-ma'nevî
Leyse fihâ ke'l-kitâbi'l-Mesnevî

Koca ilim ve aşk eri, ma'nâ ve ilim sultânı Molla Câmî öyle diyor: "Rüyamda Resûlullâh'ı gördüm. Elinde bir kitap tutuyordu, bana karşı uzattı. Al bunu, al oku. Bu Mevlânâ'nın Mesnevî'sidir. Manevî âlemde çok kitap yazıldı ama içinde Mesnevî gibisi yok dedi Peygamber Efendimiz."

Az evvel söylediğim mersiyesinde şöyle diyor Molla Câmî:

Nîk-bahtân râ zi-hân-ı Mevlevî
Cennet-i rûhânî âmed Mesnevî

"Bahtiyar olan müminler için Mevlânâ sofrasından Mesnevî nimet olarak kalmıştır. Ne mutlu o Mesnevî'yi okuyup da zevk alanlara."

Elli ebyâtlık mesnevîsini şöyle bitiriyor:

Her ki hâned Mesnevîrâ subh u şâm
Âteş-i dûzah ber-û bâdâ harâm

'Kim sabah akşam Mesnevî okursa cehennem ateşi ona haram olsun Rabbim!' diyor, kim diyor? Molla Câmî...

Bütün bunları ben, Mevlânâ'mızın manevî himmet ve nuruna vesîle olsun diye söylüyorum.

Mesnevî'de yüz kızartıcı hikâye deyince, Hazreti Pîr diyor ki:

Beyt-i men beyt nîst iklim est
Hezl-i men hezl nîst ta'lîm est

"Benim beytim beyit değil iklimdir. Benim şakalarım şaka değil, ta'lîmdir." Yani sûretine bakıp da 'Of be, bu da yazılır mı? deme.' diyor.

Bu neye benzer bilir misiniz? Size maddi bir misal vereyim. Tıp fakültelerinde profesörler, cerrahlar ve operatörler talebelerine tıbbî öğretmek için morgda cesedi yatırırılar. Tıpta mevzu insandır, başlangıç ve sonuç insandır. Doktorun doktor olabilmesi için evvela insanı bilmesi ve bünyesini bilmesi lazım. Doktor morgda kadavrayı yatırıyor. Erkek olur, dişi olur. Talebe toplanıyor, o yatan cesedin beyninden aşağıdaki turnağına kadar parça parça vücudunu tahlil, tetkik ediyor. Kalbini, damarlarını, kaburgalarını, mesanesini, midesini, onikiparmak bağırsağını,

beyin perdelerini açıyorlar. Allah'ın hiçbir kulu çıkıp da 'Yahu siz hiç utanmıyor musunuz? Bu adamı çıplak koymuşsunuz bıçakları almışsınız.' demiyor, ta'yib etmiyor. Niye? 'Doktor olmak için bunu yapmaya mecburlar.' diyor. İnsan üzerinde çalışacaklar, çare yok. Dünya bir araya gelse, tıp fakültesindeki bu deneyimleri, bu teşrih masasındaki parçalanan cesetleri ayıplamaz. Özür diliyorum, bu çıplak adamın üzerinde profesör ile talebelerinin uğraşması nedir? İnsanı öğrenmek için... Haddizatında çok da ayıp bir durum, görüyorsunuz. Görülmeyecek yerlerini görüyorlar. Ama zaruri... Sanki bir misal vermiş oldum, darılmayın.

Mevlânâ... Aşk eri, ma'nâ âleminin büyük profesörü... Mesnevî'nin bazı sayfalarını morg hâline, bazı beyitlerini de kadavra şekline koymuş, insanoğluna ma'nâ âleminde misaller veriyor. Mesnevî'nin morg sayfasında kadavra olan bir hikâyeyi size anlatacağım. Mevlânâ'mız bu yüz kızartıcı gibi görünen hikâyeleri niye dile getirmiştir, hikmeti nedir? Onu da ayrıca anlatacağım. Zaten her hikâyeyi anlattıktan sonra arkasında karar veriyor birçok beyitlerle...

Öyle olunca... Yazık, şu kadcık bir yumurcağın kalkıp da 'Mevlânâ müşriktir, öbürü şöyledir.' demesi... Estağfirullâhe'l-azîm. Mevlânâ'ya dil uzatan yumurcakilara 'Seni gidi seni...' diyorum kürsiden. Bunu niçin söylüyorum? Allah dostuna dil uzatmanın, şirk ve küfürden sonra en büyük günah olduğunu bildiğim için.

Mevlânâ... Hak erenlerinin ve aşk erlerinin kâfile-sâlârı... Yüce Rabbimiz Konya'mızı bu şereflerden mahrum etmemiş elhamdülillâhi teâlâ.

Kaynakça

Büyükkörükçü, Abdurrahman, "Dudaklarım Rasûlullâh'ın Eşiğinde", *Altınoluk Dergisi*, S 302, Nisan 2011, s. 44.

Büyükkörükçü, Tahir, *Hakiki Vechesiyle Mevlânâ ve Mesnevî*, Bedir Yayınevi, İstanbul 2016.

Büyükkörükçü, Tahir, *Mevlânâ ve Mesnevî Gözüyle Peygamber Efendimiz*, Baytan Kitabevi, İstanbul 1976.

Çelebioğlu, Amil, *Mesnevî-i Şerîf, (Manzum Nahîfi Tercümesi), I-VI*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.

Düzdağ, M. Ertuğrul, *Üstad Ali Ulvi Kurucu-Hatıralar, C 3*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2015.

Şahin, Bekir, "Sultânü'l-Vâizîn Tahir Büyükkörükçü", *Akademik Sayfalar Dergisi*, Mart 2017, s. 115-128.

Şahin, Bekir, "Vefâtının Altıncı Yılında Sultânü'l-Vâizîn Tahir Büyükkörükçü", *Yeni Konya Gazetesi*, Yazı Dizisi, 8-17 Mart 2017.